

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Бердяев Н. Экзистенциальная диалектика божественного и человеческого // О назначении человека / Н. Бердяев. – М.: Республика, 1993. – 383 с.

2. Боров Ю. Б. Эстетика / Ю. Б. Боров. – М.: Политиздат, 1988. – 496 с.

3. Боришевський М. Й. Духовність в особистісних вимірах / Збірник наукових праць Інституту психології ім. Г. С. Костюка АПН України / За ред. С. Д. Максименка. – Т. X. – Ч. 4. – К., 2008. – С. 61–69.

4. Гете И. В. Избранные сочинения по естествознанию / И. В. Гете. – М.: Просвещение, 1957. – 564 с.

5. Даниэль С. М. Искусство видеть: О творческих способностях восприятия, о языке линий и красок и о восприятии зрителя / С. М. Даниэль. – Л.: Искусство, 1990. – 223 с.

6. Елкінз Д. Психотерапія і духовність: на шляху до терапії душі // Гуманістична психологія: Антологія: В 3-х т. Т.2: Психологія і духовність. – К., 2005. – С. 102–120.

REFERENCES

1. Berdyayev, N. (1993). *Ekzistentsialnaya dialektika bozhestvennogo i chelovecheskogo*. [The existential dialectic of the divine and human]. Moscow.

2. Borev, Yu. B. (1998). *Estetika*. [Aesthetics]. Moscow.

3. Borishevskiy, M. Y. (2008). *Duhovnist v osobistisnih vimirah*. [Spirituality in personality dimensions]. Kyiv.

4. Gete, I. V. (1957). *Izbrannyye sochineniya po estestvoznaniyu*. [Selected works on natural science]. Moscow.

5. Daniel, S. M. (1990). *Iskusstvo videt: O tvorcheskikh sposobnostyakh vospriyatiya, o yazyike liniy i krasok i o vospriyatii zritelya*. [The art of seeing: the creative abilities of perception, the language of lines and colors, and the perception of the viewer]. Leningrad.

6. Elkinz, D. (2005). *Psihoterapiya i duhovnist: na shlyahu do terapiyi dushi*. [Psychotherapy and spirituality: on the way to the therapy of the soul]. Kyiv.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

ГУСЕВА Любов Григорівна – викладач кафедри образотворчого мистецтва та дизайну Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка
Наукові інтереси: педагогіка мистецтва, проблеми образотворчої підготовки студентів та учнів.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

HUSIEVA Liubov Hrihorivna – the lecturer of the Department of arts and design Centralukrainian Volodymyr Vynnychenko State Pedagogical University.
Circle of scientific interests: pedagogy of art, the problems of art training students.

*Дата надходження рукопису 24. 12. 2017 р.
 Рецензент – д.п.н. професор Н. С. Савченко.*

УДК 502:[373.3.091/12-05:005.336.2]

БУЗЕНКО Ірина Леонідівна – аспірант Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського
 e-mail : irynabuzok26@gmail.com

ЕКОЛОГО-ВАЛЕОЛОГІЧНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ: ДЕФІНІТИВНІ ПІДХОДИ

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Дослідження процесу формування еколого-валеологічної компетентності майбутніх учителів початкової школи вимагає уточнення поняттєвого апарату проблеми.

Оскільки в науковій літературі зустрічається значна кількість близьких до досліджуваного понять («екологічна культура», «еколого-валеологічна культура», «екологічний світогляд», «екологічна свідомість», «екологічна компетентність», «валеологічна компетентність», «еколого-валеологічна компетентність» тощо) – коротко їх окреслимо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Варто зауважити, що значна частина наукових досліджень присвячено проблемі формування екологічної культури (Л. Білик, Т. Вайда, Н. Грейда, М. Дробноход, Н. Єфіменко, О. Лазєбна, Л. Лук'янова, О. Пономарьова, С. Шмалей та ін.). Теоретичні засади екологічної компетентності

розглядаються в працях С. Бондар, Г. Бордовського, А. Гагаріна, С. Глазачова, С. Головіна, К. Корсак, А. Маркової, Г. Папуткової, В. Стрельнікова, Л. Хоружої, І. Яшук та ін. Основні підходи до формування екологічної компетентності, з'ясування її сутності та структури визначено в працях О. Гуренкої, О. Колонькової, В. Маршицької, О. Пруцакової, Н. Пустовіт, Л. Руденко, Л. Титаренко, С. Шмалей та ін.

Метою статті є аналіз дефінітивних підходів до поняття «еколого-валеологічна компетентність» та близьких до досліджуваного понять.

Виклад основного матеріалу дослідження. У науковій літературі найбільш часто зустрічаємо поняття «екологічна культура». Екологічна культура, як вважає Г. Науменко, звернена до двох світів – природного довкілля і внутрішнього світу людини. Вона включає в себе певний зріз суспільно виробленого способу самореалізації

людини в природі, культурних традицій, життєвого досвіду, моральних почуттів та моральної оцінки ставлення до природи. Екологічна культура за своїм змістом є сукупність знань, норм, стереотипів та правил поведінки людини в навколишньому природному світі.

Екологічну культуру майбутніх учителів Г. Науменко визначає як процес і результат формування екологічної свідомості особистості, що відображає нерозривну єдність між сукупністю знань, уявлень про природу, емоційно-почуттєвого і ціннісного відношення до неї (внутрішня культура) і відповідних умінь, навичок, потреб взаємодії (зовнішня культура), заснований на гармонізації взаємозв'язків у системі «природа – людина».

Екологічну культуру О. Чернікова розуміє як наявність високого ступеня загальної духовної культури, міждисциплінарних глобальних уявлень, понять про екологічну проблему, усвідомлення, що людина – це частина природи, оволодіння системою наукових екологічних умінь і навичок. Екологічна культура визначається А. Львовичіною як система індивідуальних морально-етичних норм, поглядів, знань, установок, цілей і цінностей, що стосуються взаємовідносин у системі «людина – довкілля» і реалізується через екологічну свідомість, що відображає мікрорівень, мезорівень, макрорівень та мегарівень середовища, а також – через екологічну діяльність, що проявляється у підтримці, розвитку довкілля та у створенні його елементів [6].

Варто зазначити, що у науковій літературі досить поширеним є поняття «еколого-валеологічної культури» особистості.

Еколого-валеологічна культура, на думку Ю. Бойчука, є одним із важливих складників загальної і професійно-педагогічної культури майбутнього вчителя, мірою і засобом самоактуалізації та творчої самореалізації педагога. Еколого-валеологічна культура є узагальненою характеристикою рівня розвитку потреб і здібностей майбутнього вчителя, інтенсивності їхнього виявлення в різноманітних видах діяльності, а отже, за своєю сутністю виражає духовний світ особистості [1]. Вважаємо це поняття близьким до поняття «еколого-валеологічна компетентність».

З-поміж близьких до досліджуваного поняття зустрічається «екологічний світогляд». С. Совгіра, наприклад, вважає екологічний світогляд системою взаємопов'язаних компонентів: узагальненої сукупності екологічних поглядів, знань, цінностей, духовності, переконань, практичних настанов, що визначають розуміння особистістю цілісності та єдності природного й соціального

буття, місця в ньому людини разом із життєвими природовідповідними позиціями, програмами та іншими складниками поведінки, які в комплексі формують у неї екологічно орієнтовану життєву позицію, спонукають її до активної природоохоронної роботи.

Особливості формування екологічної свідомості особистості досліджувала О. Грезе. На думку науковця, розвиток екологічної свідомості відбувається протягом усього життя людини, але у старшому юнацькому віці цей процес стає особливо інтенсивним у зв'язку з набуттям професійної освіти, яка задає особистісні світоглядні орієнтири та принципи ставлення до оточуючого світу [1]. У дослідженні О. Грезе визначено принципи формування екологічної свідомості, а саме: приналежності людини природній екосистемі; єдності з живими істотами, віддаленими від людини у еволюційному ланцюгу; невід'ємності кожного виду живих істот від екологічної системи Землі.

Теоретичні засади екологічної компетентності розглядаються в працях С. Бондар, Г. Бордовського, А. Гагаріна, С. Глазачова, С. Головіна, К. Корсак, А. Маркової, Г. Папуткової, В. Стрельнікова, Л. Хоружої, І. Ящук та ін. Основні підходи до формування екологічної компетентності, з'ясування її сутності та структури визначено в працях О. Гуренкової, О. Колонькової, В. Маршицької, О. Пруцакової, Н. Пустовіт, Л. Руденко, Л. Титаренко, С. Шмалей та ін.

Екологічна компетентність фахівця визначається О. Герасимчук як здатність особистості сприймати навколишню дійсність в єдності природних і соціокультурних зв'язків на основі екологічно спрямованих знань, умінь, навичок, досвіду, особистісних якостей, які забезпечують ефективне використання власного потенціалу та дозволяють успішно виконувати різні види професійної діяльності [3].

О. Герасимчук вважає формування екологічної компетентності багатоаспектним процесом, який характеризується єдністю принципів цілісного педагогічного процесу, а саме: загальнодидактичних – науковості, систематизації, неперервності, індивідуалізації та диференціації, проблемності, свідомості й активності студентів, взаємозв'язку теоретичних знань і практичної діяльності; специфічних – інтегративності, зворотного зв'язку, професійної спрямованості майбутнього фахівця; екологічної освіти – взаємозв'язаного розкриття глобальних, регіональних та локальних екологічних проблем, а також інтеграції природничо-наукових, соціально-економічних, правових аспектів екологічної взаємодії [3].

Л. Титаренко процес формування

екологічної компетентності особистості розглядає через призму цінностей і мотивів поведінки особистості, які детерміновані зовнішніми виховними впливами та діяльністю людини.

Особистість протягом свого життя у виконуваних соціальних ролях прямо чи опосередковано взаємодіє з природою. Тому важливою складовою життєвої компетентності є екологічна. Доцільно, на нашу думку, скористатися у дослідженні компетентнісним підходом, що розглядається в дослідженні в площині формування в майбутнього педагога певних компетенцій, які сприяють успішному розв'язанню ним екологічних проблем.

Екологічна компетентність, на думку В. Маршицької, – це здатність особистості до ситуативної діяльності в побуті та природному середовищі, коли набуті екологічні знання, навички, досвід і цінності актуалізуються в умінні приймати рішення і виконувати адекватні дії, усвідомлюючи їх наслідки для довкілля.

Л. Руденко екологічну компетентність пов'язує не лише з підготовленістю і здатністю людини до практичного розв'язання екологічних завдань, але й наявністю у неї ряду особистісних якостей у поєднанні з необхідним запасом знань і умінь ефективно діяти у проблемних ситуаціях.

О. Гуренко вважає, що екологічна компетентність майбутніх фахівців ґрунтується на системі знань про навколишнє середовище (соціальне і природне у їх взаємозв'язку і взаємозалежності), практичному досвіді використання знань для розв'язання екологічних проблем на локальному й регіональному рівнях; усвідомленій потребі спілкування з природою та бажанні брати особисту участь у її відновленні й збереженні [5]. О. Гагарін зазначає, що екологічна компетентність як інтегративна характеристика особистості включає екологічні знання; уявлення про характер і норми взаємодії людини з навколишнім середовищем; уявлення про природу як найважливішої цінності; готовність, вміння розв'язувати екологічні проблеми; досвід участі у практичних справах щодо збереження та поліпшення стану навколишнього середовища; екологічно значущі особистісні якості (гуманність, емпатійність, ощадливість, «екологічну» відповідальність за результати діяльності) [2].

Вважаємо, що при визначенні поняття еколого-валеологічна компетентність доцільно використовувати системний підхід, оскільки він забезпечує дослідження еколого-валеологічної компетентності майбутніх педагогів як багатоаспектного поняття зі взаємопов'язаними і взаємозалежними

елементами.

Висновки та перспективи подальших розвідок напреду. Отже, на підставі аналізу наукової літератури з проблеми дослідження визначаємо еколого-валеологічну компетентність майбутніх учителів як інтегровану характеристику професійних і особистісних якостей студентів, яка відображає рівень сформованості еколого-валеологічних цінностей, їхню особистісну позицію щодо необхідності природоохоронної та здоров'язбережувальної діяльності, еколого-валеологічний тезаурус, освоєння методів еколого-валеологічної діяльності в навколишньому середовищі; уміння та практичний досвід, що дозволяють майбутнім педагогам успішно здійснювати педагогічно орієнтовану еколого-валеологічну діяльність, спрямовану на збереження здоров'я та охорону довкілля; здатність реалізовувати на практиці здоров'язберігаючі технології.

Подальші дослідження мають бути спрямовані на особливості діагностики і формування еколого-валеологічної компетентності майбутніх учителів.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Бойчук Ю. Д. Теоретико-методичні основи формування еколого-валеологічної культури майбутнього вчителя: автореф. дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04 / Ю. Д. Бойчук; Харк. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. – Х., 2010. – 44 с.
2. Гагарин А. В. Экологическая компетентность личности: психолого-акмеологическое исследование: [монография] / Александр Валерьевич Гагарин. – М.: Изд-во РУДН, 2011. – 160 с.
3. Герасимчук О. Л. Формування екологічної компетентності майбутніх гірничих інженерів у процесі професійної підготовки: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / О. Л. Герасимчук; Житомирський державний університет імені Івана Франка. – Житомир, 2015. – 22 с.
4. Гресе О. В. Особливості формування екологічної свідомості у студентів гуманітарного та технічного напрямів підготовки: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 19.00.07 / Олена Володимирівна Гресе. – Київ, 2009. – 20 с.
5. Гуренко О. В. Формування екологічної компетентності майбутніх фахівців водного транспорту в умовах кредитно-модульної системи навчання: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Ольга Володимирівна Гуренко; АПН України, Ін-т пед. освіти і освіти дорослих. – К., 2009. – 20 с.
6. Львовичкіна А. М. Модельовання розвитку екологічної культури студентської молоді / А. М. Львовичкіна. Електронний ресурс: <http://mdu.edu.ua/spaw2/uploads/files/Львовичкіна20А.20М..pdf>

REFERENCES

1. Boichuk, Yu. D. (2010). *Teoretyko-metodychni osnovy formuvannia ekoloho-valeolohichnoi kultury maibutnoho vchytelia*. [Theoretical and methodological foundations of the formation of the ecological and valeological culture of the future teacher]. Kharkiv.
2. Naharyn, A. V. (2011). *Ekolohycheskaia kompetentnost lichnosti: psykholoho-akmeolohycheskoe yssledovanye: [monohrafiya]*. [Environmental competence of the person: psychological and acmeological research]. Moscow.
3. Herasymchuk, O. L. (2015). *Formuvannia ekolohichnoi kompetentnosti maibutnikh hirnychykh inzheneriv u protsesi profesiinoi pidhotovky*. [Formation of ecological competence of future mining engineers in the process of professional training]. Zhytomyr.
4. Hreze, O. V. (2009). *Osoblyvosti formuvannia ekolohichnoi svidomosti u studentiv humanitarnoho ta tekhnichnoho napriamiv pidhotovky*. [Features of formation of ecological consciousness in students of humanities and technical directions of preparation]. Kyiv
5. Hurenkova, O. V. (2009). *Formuvannia ekolohichnoi kompetentnosti maibutnikh fakhivtsiv vodnoho transportu v umovakh kredytno-modulnoi systemy navchannia*. [Formation of ecological

competence of future specialists of water transport in conditions of credit-module system of training]. Kyiv

6. Lovochkina, A. M. (2013). *Modeliuvannia rozvytku ekolohichnoi kultury studentskoi molodi / A. M. Lovochkina*. Elektoronnyi resurs: http://mdu.edu.ua/spaw2/uploads/files/Lovochkina_20A.20M..pdf [Modeling the development of the ecological culture of student youth].

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

БУЗЕНКО Ірина Леонідівна – аспірант кафедри педагогіки і професійної освіти Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

Наукові інтереси: методика навчання екології та валеології у вищій школі, формування особистості фахівця не природничого профілю.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

BUZENKO Iryna Leonidivna – postgraduate student Vinnitsa State Pedagogical University named after Myhailo Kotsiubynsky Department of Pedagogy and Vocational Education.

Circle of scientific interests: methodology of teaching ecology and valeology in a higher education, formation of the personality of a specialist of a non natural profile.

*Дата надходження рукопису 16. 01. 2018 р.
Рецензент – д.п.н. професор В. Ф. Черкасов.*

УДК 37.011.3-051:78]:316.6

ВАН Яцзюнь –

аспірант Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського
e-mail: pednauk@ukr.net

ДІАГНОСТИКА КОМУНІКАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА: ПРОПЕДЕВТИЧНИЙ АНАЛІЗ

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. У сучасних соціально-економічних умовах ефективно діє фахівець, який реагує на нові соціальні очікування, мобільний, здатний до творчого зростання і професійного самовдосконалення, до оновлення своїх знань та збагачення професійної теорії і практики. У зв'язку з цим виникає необхідність оновлення української освіти, яка, як зазначено у Законі «Про вищу освіти» (2014 р.), визначається як відповідність сучасним реальним потребам розвитку країни. У педагогічному аспекті – це орієнтація вищої освіти на засвоєння фахових знань, а й на розвиток цінностей особистості, її пізнавальних і творчих здібностей, формування нової системи універсальних компетентностей, а також основ життєдіяльності майбутнього фахівця [1]. Саме тому українське суспільство зацікавлене у формуванні висококваліфікованого фахівця,

який володіє високим рівнем комунікативної культури.

Сучасна система загальної і професійної музичної освіти визначає музичне мистецтво як поліфункційне явище, в якому закладено великий потенціал духовного становлення і розвитку особистості. Завдяки художньо-комунікативній природі, музика не лише включається у процес людського спілкування, а й є незамінним засобом, за допомогою якого організуються міжособистісні контакти учасників художньої комунікації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Професійна діяльність майбутнього вчителя музики є особливим видом художньої комунікації, що передбачає творче спілкування з музикою та учасниками хорового колективу. Аналіз науково-теоретичних поглядів та педагогічних принципів відомих представників вітчизняних диригентсько-хорових шкіл (М. Колесси,